

ADRIAN RĂDULESCU

– LA 75 DE ANI DE LA NAȘTERE ȘI 7 ANI DE LA DISPARIȚIE –

Simpozion și expoziție fotografică ADRIAN RĂDULESCU

(16.08.1932 – 05.05.2000)

Muzeul de istorie națională și arheologie Constanța a organizat în luna mai 2007 un simpozion și o expoziție fotografică marcând 75 de ani de la nașterea celui ce a fost directorul acestei instituții. Personalitate plurivalentă, reputat arheolog și epigrafist, autor de cărți și articole de specialitate, organizator de instituții muzeale, profesor universitar și om politic, Adrian Rădulescu a atins un *summum* al valorii, prestigiului și exigenței. Pentru toate îl prețuim și îl admirăm.

La al 40-lea număr, revista *Pontica* consacră un breviar – *excerpta de vita, verbis et opera* celui care, mult timp, s-a ocupat în calitate de responsabil științific de editarea ei.

O *tabula gratulatoria* o datorăm celor care l-au evocat: înalte fețe bisericești – IPS Arhiepiscopul Tomisului Teodosie Petrescu; colegi de generație sau de breaslă – Panait I. Panait, Simion Gavrilă, Petre Roman, Al. Suceveanu, Al. Barnea, V. H. Baumann; cadre universitare – V. Ciupină și A. Bavaru (rector și ex-rector al Universității „Ovidius” Constanța), Maria Bărbulescu, M. Irimia, I. Bitoleanu, Gh. Dumitrașcu, I. Popișteanu, D. Flaut-, sau oameni politici – P. Hașotti, care i-au fost alături în îndelungata sa activitate profesională.

Selectăm și dăm *in extenso* evocarea *Opera științifică a lui Adrian Rădulescu*, semnată de Maria Bărbulescu.

Vita

S-a născut la 16 august 1932 în comuna Dorobanți, jud. Călărași, în familia preotului Vasile Rădulescu, care i-a imprimat dragostea pentru valorile creștine, respectul față de cultura și pământul românesc, sentimente cărora le-a rămas fidel toată viața. Și-a început instrucția școlară în localitatea natală. În anul 1943 a devenit elev al Liceului „Știrbei Vodă” din Călărași, de unde s-a transferat, apoi, la prestigiosul liceu „Mihai Viteazu” din București. În perioada 1951-1956 a urmat

cursurile Facultății de istorie a Universității din București, unde s-a specializat în istorie veche și epigrafie.

După terminarea studiilor universitare și-a legat de la început numele de cel al instituției muzeale constănțene, la care a fost încadrat în anul 1956. Din acest an a fost, pe rând, muzeograf, șef de secție (1965), director adjunct (1968) și director (1969 – ian. 1990 și, apoi, oct. 1992 – 5 mai 2000).

Ca arheolog a participat la săpături și a condus șantiere de interes național, precum: Edificiul roman cu mozaic, termele de la Tomis, complexul rupestru de la Basarabi, necropola feudală-timpurie de la Castelu, șantierul de la Albești etc. Toate aceste cercetări au fost valorificate prin numeroase studii și monografii.

În anul 1972 a obținut titlul de doctor în istorie al Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, cu teza *Dezvoltarea meșteșugurilor în Dobrogea romană. Ceramica, sub îndrumarea academicianului Constantin Daicoviciu.*

S-a ocupat de organizarea noilor obiective muzeistice, între care Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, Muzeul de arheologie „Callatis” – Mangalia și Muzeul de la Histria. Între anii 1974-1977 a coordonat lucrările de restaurare a monumentului de la Adamclisi.

Activitatea sa susținută și complexă i-a atras recunoaștere internă și internațională: a fost președintele Filialei Constanța a Societății de Studii Clasice din România; director al Centrului de Studii Ovidiene; președinte al Filialei Constanța a Asociației Oamenilor de Știință (din 1988); președinte al Comisiei Naționale de Arheologie (1993-1997); membru corespondent al Institutului German de Arheologie din Frankfurt am Main etc.

A avut un rol decisiv la înființarea Universității „Ovidius” din Constanța. Ca recunoaștere unanimă a rolului său decisiv în această importantă realizare și a calităților de om de știință, a fost ales primul rector al instituției respective (1990-1991).

În perioada 20 mai 1990 – noiembrie 1991 a fost prefect al județului Constanța.

A sprijinit Biserica Ortodoxă Română ca membru în Consiliul Eparhial și în Consiliul Național Bisericesc, contribuind decisiv la transformarea Episcopiei Tomisului în Arhiepiscopie.

Ne reculegem, pioși, în fața moștenirii științifice și culturale lăsate de Adrian Rădulescu ținutului care i-a fost atât de drag.

Verba

„Cert rămâne faptul că romanizarea, lentă sau violentă, ca proces logic și logic, începuse cu multă vreme înainte de cucerirea Daciei; cucerirea nu făcea decât să adauge o nouă zonă, bogată și dens populată, cu un avans apreciabil pe calea romanizării unui imperiu care se afla la apogeul extensiunii sale”.

(Dacia și Moesia – părți constitutive ale etnosului românesc, Pontica 17, 1984, p. 102-103)

„S-a scris mult despre valențele și semnificațiile monumentului de la Adamclisi (...). S-au avut în vedere cercetările și eforturile științifice de reconstruire cât mai exactă a sa (...). Visul tuturor acestor cercetători s-a împlinit:

MONUMENTUL TRIUMFAL este redat în impunătoarea înfățișare originală și conservat, apărat. El apare măreț, ca simbol al originii noastre daco-romane, al vechimii și perenității eforturilor poporului nostru de viață materială și spirituală pe vatra închisă de fruntariile vechii Dacii”.

(*Tropaeum Traiani. Monumentul și cetatea*, București, 1988, p. 188)

„I-am închinat lui Ovidius pagini care însumează laolaltă un volum merit să faciliteze oricui și oricând prilejul contactului nemijlocit cu lirica sa, urmând-o în urcușu-i firesc pe drumu-i de la Roma la Tomis. [...] Am schițat un *Ovidiu istoric*, plasat întotdeauna în mediile reale în care și-a petrecut viața. [...] Ovidiu ne-a fost un precursor și a semănat în pământul fertil al geto-dacilor sămânța unei culturi majore.

(*Ovidiu la Pontul Euxin*, București, 1981, p. 6-7)

Opera științifică a lui Adrian Rădulescu

Lăsând la o parte aspectul strict numeric al operei științifice a lui Adrian Rădulescu, aspect evidențiat printr-un profil aniversar la împlinirea a 60 de ani (Pontica 25 (1992), p. 7-14) și apoi la moartea sa neașteptată (Pontica 33-34 (2000-2001), p. 7-17; Dacia N.S., 43-45 (1999-2001), p. 349-353), ne oprim asupra temelor majore tratate mai bine de patru decenii de eminentul istoric și arheolog, integrate perfect preocupărilor istoriografice ale timpului.

Este perioada în care cadrul general istoric se regăsea în câteva valoroase sinteze, în special cele privind istoria Dobrogei, volume semnate de cunoscuții istorici, D. M. Pippidi, R. Vulpe, I. Barnea și alții, prilejuind detalierea unor teme prin noi cercetări de teren sau fundamentale.

O preocupare constantă a lui A. Rădulescu a fost aceea a studiilor de epigrafie greco-latină, începând cu lucrarea „*Noi monumente epigrafice din Scythia Minor*”, Constanța, 1964, semnată alături de colegii de generație, A. Aricescu, V. Barbu, N. Gostar și Gh. Poenaru Bordea, inițiativă salutată de acad. C-tin Daicoviciu printr-un călduros *Cuvânt înainte*, urmând apoi ca autorul analizat să publice în revistele SCIV, Dacia, Studii Clasice, Pontica și în volumele apărute cu prilejul unor congrese internaționale, o serie de inscripții inedite, cu precizări de însemnătate deosebită pentru istoria romană a regiunii; dintre numeroasele sale contribuții amintim doar câteva, precum existența unui *conventus* de cetățeni romani (*cives R(omani) consistentes*) la Callatis în vremea lui Traian și mai de timpuriu a unei construcții dedicate lui Augustus, o importantă dedicație pentru Gordianus III și Tranquillina din partea lui Herennios Apollinaris, beneficiar consular, membru al unui colegiu de *philokýnego*i în același centru. Tot astfel, prin inscripțiile de la Tomis, a evidențiat prezența unor guvernatori ai provinciei Moesia Inferior, din sec. II-III p. Chr., precum C. Ummidius Quadratus, C. Iulius Victor, Titius Saturninus, Sallius Aristaenetus, unii atestați pentru prima oară. Dedicățiile imperiale din Tomis din vremea lui Antoninus Pius, Septimius Severus, Decius și Valentinianus sunt și ele de remarcate. Dincolo de acest spațiu,

pe *limes*-ul dunărean, sunt de amintit: cel mai timpuriu stâlp miliar din zonă, datând din vremea lui Traian, descoperit la Sacidava, o inscripție plasată pe un monument din ordinul aceluiași împărat, prin grija guvernatorului L. Fabius Iustus, în anul 106, nume care apare și pe cunoscutul papirus Hunt și a contribuit la datarea acestui document între cele două războaie daco-romane; în sfârșit, un stâlp miliar din vremea împăratului Decius, descoperit la Rasova, pe care figurează IV *m. p.* de la Sacidava, confirmând identificarea acestei localități cu fortificația de la Muzait-Dunăreni, ca să ne oprim numai la aceste exemple.

A. Rădulescu a participat alături de colegii săi la valorificarea unei descoperiri de excepție, emblematică pentru viața religioasă din metropola vest-pontică și anume, „*Tezaurul de sculpturi de la Tomis*”, București, 1963, dezvoltând apoi, pe măsura interesului stârnit de această descoperire, într-un studiu intitulat „*Artă și arhitectură în Dobrogea în epoca romană*”, apărut în *Studia Gotica*, Stockholm, 1970, semnificația deplină a tezaurului.

Participant activ la numeroase săpături sistematice și de salvare, A. Rădulescu a stăruit cu profesionalism asupra acestor descoperiri, ne referim la prezentarea unor „*Monumente romano-bizantine din sectorul de vest al cetății Tomis*”, Constanța, 1966, respectiv, - zidul de incintă, seria de cuptoare ceramice, Basilica Mare și Basilica Mică, monumente care stau mărturie a evoluției Tomis-ului și care vor reveni în preocupările științifice ale autorului.

Urmare a unor cercetări de salvare este și lucrarea „*Cimitirul feudal-timpuriu de la Castelu*”, Constanța, 1967 (semnată împreună cu N. Harțuchi), una din puținele studii dedicate pe larg unei necropole de incinerare feudal-timpurie, cu date privind forma mormintelor și mai ales a ceramicii care interesează și acum; rămânând în aceeași perioadă, autorului prezentat îi aparține semnalarea unei descoperiri inedite, comunicată sub titlul „*Un atestat străromânesc la Capidava*”, *Pontica*, 3, 1970.

În voluminoasa teză de doctorat „*Dezvoltarea meșteșugurilor în Dobrogea. I Ceramica*, 320 p. + 150 pl. (mss.), susținută la Universitatea Babeș-Bolyai în anul 1972, îndrumător științific fiind acad. C-tin. Daicoviciu, teză pusă la dispoziție cu generozitate cercetătorilor, A. Rădulescu atrăgea atenția asupra unui domeniu mai puțin cercetat, cel al vieții economice, dezvoltat în toată această perioadă prin studii privitoare la „*Atelierele meșteșugărești pentru ars materialele de construcții din lut*”, „*Atelierele ceramice militare de-a lungul Dunării de Jos*”, „*Importuri ceramice la Dunărea de Jos din sec. III e. n.*”, „*Câteva aspecte ale activității artizanale de-a lungul limes-ului scythic în sec. IV-VI e. n.*”, „*Contribuții la cunoașterea ceramicii romane de uz comun, din Dobrogea*”, „*Amfore cu inscripții de la Edificiul roman cu mozaic din Tomis*”, „*Amfore romane și romano-bizantine din Scythia Minor*” și altele, publicate în revista *Pontica* sau în volumele unor reuniuni internaționale, precum Actele celui de al IX-lea Congres Internațional de studii asupra frontierelor romane, Mamaia, 1972; Actele celei de a XII-a Conferințe Internaționale de Studii Clasice, Eirene, Cluj-Napoca, 1972 (București-Amsterdam 1975); *Lucrările celui de al X-lea Congres Internațional al limes-ului în Germania Inferior, Köln-Bonn, 1977* și altele.

Participant activ și responsabil al șantierului Tomis, A. Rădulescu s-a oprit asupra unor monumente de bază, precum zidul de incintă, cu interesante precizări privind traseul și datarea acestuia și în egală măsură a edificiului roman cu mozaic, cu date tehnice privind importanta construcție.

Cu experiența de cercetător recunoscută, a condus din anul 1974 până la sfârșitul vieții, șantierul arheologic Albești, făcând cunoscute descoperirile semnificative din așezarea fortificată greco-indigenă de acolo (sec. IV-III a. Chr.), intuind încă de la începutul cercetărilor caracterul inedit al sitului, singurul cercetat sistematic în teritoriul callatian, semnând (alături de membrii colectivului) o serie de rapoarte, articole și studii, despre așezare și materialele rezultate, în revista *Pontica*, dar și externe, *Talanta*, sau în volumele Congreselor de Tracologie de la Constanța – Mangalia – Tulcea, 1996 și Sofia – Yambol, 2000.

Între preocupările de seamă ale lui A. Rădulescu se înscrie și aceea a prezenței lui „*Ovidiu la Pontul Euxin*”, concretizată într-o lucrare apărută în 1981, a cărei epuizare a determinat o nouă ediție în anul 1998; lucrarea atrage atenția prin forma aleasă și o explicită prezentare privind: litoralul pontic și coordonatele sale, Ovidiu în Italia, alungarea din Roma, geții și Tomis-ul, ipostaze tomitane postovidiene și permanențe ovidiene, dovedind că autorul era un deplin cunoscător al operei din exil a poetului, dar și al realităților antice dobrogene.

În aceeași măsură A. Rădulescu s-a oprit cu pasiune asupra cunoscutului sit „*Tropaeum Traiani – Monumentul și cetatea*” (monografie istorică), București, 1988. Așa cum preciza la timpul amintit în *Cuvântul înainte* profesorul Ion Barnea „Volumul întocmit acum de dr. Adrian Rădulescu are meritul că, pe lângă datele istorico-arheologice și artistice despre monumentele din acel loc, oferă cititorului o serie de informații în legătură cu lucrările de restaurare, protecție și conservare, dintre anii 1971-1977, ale acestor monumente” volumul „îndemnând parcă nu numai la vizitarea, ci și la continuarea lucrărilor de cercetare și conservare a acestui atât de valoros obiectiv arheologic și turistic”, cuvinte care nu mai au nevoie de o altă completare.

A. Rădulescu a stăruit în repetate rânduri asupra vieții spirituale a locuitorilor dintre Dunăre și Mare, cu o pasiune motivată de propria-i credință, asupra mărturiilor creștine, adăugând edificiilor cercetate din Tomis amintite mai sus date privind „*Bazilicile creștine de la Axiopolis, Callatis și Tropaeum Traiani*” în vol. „*De la Dunăre la Mare. Mărturii istorice și monumente creștine*”, Galați, 1987, și tot acolo, „*Bazilici și monumente creștine în contextul etnogenezei românești din sec. III-IV în Dobrogea*”.

Un semn al prețurii sale este și îngrijirea și continuarea unui text inedit a prof. A. Rădulescu de către I.P.S., prof. Teodosie Petrescu, Arhiepiscopul Tomisului, în lucrarea „*Mitropolia Tomisului, tradiție și actualitate*”, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2004; cum ni se spune în *Argumentul* acestui volum, este „o istorie creștină a provinciilor danubiano-pontice”, de la apostolicitatea creștinismului românesc, până la reorganizarea ecleziastică în epoca modernă și contemporană, o caldă pledoarie pentru cunoașterea istorică și păstrarea tradițiilor creștine și a valorilor lor morale.

Cunoașterea deplină a zonei ponto-danubiene, spiritul larg de cuprindere și de a discerne esențialul, bogăția de informații și limbajul clar, sunt doar câteva din caracteristicile lucrării „*Istoria românilor dintre Dunăre și Mare, Dobrogea*”, București, 1979, alcătuită în colaborare cu prof. Ion Bitoleanu și reeditată ulterior (ediția a II-a – *Istoria Dobrogei*, București, 1988) inclusiv într-o formă prescurtată (*A Concise History of Dobruđja*, București, 1987), volum care și-a dovedit de la început valoarea și interesul științific.

Despre valoarea operei științifice a regretatului profesor A. Rădulescu, dincolo de aprecierile de moment vorbește timpul, cel care dă întotdeauna măsura strădaniilor noastre, opera sa trecând demult pragul consacării.

Dintre multiplele calități ale omului A. Rădulescu aș aminti aici perseverența cu care a susținut proiectele de cercetare timp de decenii, reușind să creeze pe lângă sine o școală constănțeană de arheologie, ale cărei roade nu vor înceta să se vadă.

MARIA BĂRBULESCU

Poeți și scriitori la Histria, 1986.

A. Rădulescu și M. Bărbulescu pe șantierul arheologic Albești.

Vizită de lucru la cetatea Capidava; Participanți la sesiunea "Pontica", 1993.

Vizita lui Jaques Chirac la Edificiul roman cu mozaic, 1975.

Vizită la muzeu a familiei regale a României, 1998.

A. Rădulescu în timpul unei prelegeri în aula universității "Ovidius" Constanța, 1997.